

הרב ישראל דנדרוביץ

ראש בית המדרש 'באר האבות'
מו"ס 'הנחמדים מזהב', ערך

בשר לא מבושל – האם קרוי 'מנה'?

האם ניתן לקיים מצות 'משלוח מנות' גם בבשר חי שאינו מבושל? חידושו של רבינו המהרי"ל על המשמעות המילולית של 'מנה' נידון בלשון המקרא ובלשון חכמים

מנות דווקא במאכלים מבושלים, וכדי לברר הדברים כשמלה הרי שתחילה לכל נפתח בדברי המהרי"ל ומשם נצא לברר קראי ושמעתתא אליבא דהלכתא.

'ודוקא בשר או דגים מבושלין'

בספר המנהגים של רבינו מהרי"ל הובא (הלכות פורים ס"ק טו):

"אמר מהר"י סגל: שטוב לשלוח מנות פורים דוקא מיני מאכל או משתה, ודוקא בשר או דגים מבושלין. שכן משמע פרק קמא דביצה, דלביית שמאי לא מתקרי מנות בענין אחר".

חידוש זה של המהרי"ל הובא בדברי הפוסקים, ובראשם המגן אברהם (סי' תרצה ס"ק יא): "שתי מנות בשר - מבושלים הראוי לאכילה (מהרי"ל)".

אלא שמדברי הפוסקים המאוחרים יותר נמצאו למדים כי למעשה יש להבחין בשלשה קטגוריות המצויות אצל בשר: בהמה או עוף חיים שעדיין לא נשחטו; בשר חי שעדיין לא התבשל; ובשר מבושל. ולא ראי זה כראי זה בהלכות משלוח מנות.

לך נא ראה מה שכתב בפרי מגדים (או"ח שם ס"ק יא, אשל אברהם): "שתי מנות בשר. מבושלים. עיין מגן אברהם. ומדברי ט"ז (ס"ק ד) משמע דאין צריך מבושלים, ועיין פרי חדש (אות ד) משמע כן דחיים לא, ומכל מקום ישלח הראוי מיד לאכילה". ועוד לו

קושיה מפיעה, בהלכות משלוח מנות, המבוססת על פסוק האמור בקרבנות שבעת ימי המילואים, העלה הגאון בעל 'חות יאיר' בספרו 'מקור חיים' על השולחן ערוך. אמנם ספרו זה שנכתב לפני כשלוש מאות שנה, לא שרד בשלמותו והספר שלפנינו אינו אלא חלק מהיצירה השלמה, כך שלמשל אין מצויים שם החידושים על הלכות פורים, אולם בעל 'חות יאיר' בד בבד עם כתיבת חידושו בפרוטרוט בספר 'מקור חיים' גם הוסיף וכתב עליהם סיכום תמציתי בשם 'קיצור הלכות', ודווקא סיכום זה הגיע אלינו בשלמותו, על כל חלק או"ח שבשולחן ערוך. הספר המקורי יחד עם התקציר, נדפסו לראשונה בשנת תשמ"ב. והנה ב'קיצור הלכות' זה (סי' תרצה) אנו מוצאים בשפה ברורה את הקושיה עליה נדון במאמר זה, כשניתן לשער כי בספר המקורי היה הרחבת דברים בנידון שלא הגיע לידינו, וחבל על דאבדין.

לימים כיוונו לקושיה זו גם הגאון הנצי"ב מוואלוז'ין בפירושו 'העמק שאלה' על השאלות (שאלתא סז אות ט) והגאון רבי יעקב פרגר, חתנו של המהר"ם שיק, ובאופן דומה לזה גם תהה הגאון רבי מסעוד רפאל אלפסי, רבה של תונס, בספרו 'משחא דרבותא' כשהוא בוחר להקשות כזאת מפסוק אחר, מאוחר יותר בסדר המקראות.

קושיה זו באה בכדי לשלול את דעתו של רבינו המהרי"ל המחדש שיש לשלוח משלוח

שהיה לו לטחון מאתמול ולא תפיג טעמה. ורבי שמעון מתיר בתבואה - שמא יבשלם בקדרה ויכתשם במכתשת קטנה".

לכאורה, בבואנו להבין כמה נחלקו בית שמאי ובית הלל שהרי שמתוך דוגמאות ההיתר אותם פירטו בית הלל אנו אמורים ללמוד מה הם הדברים אותם ביקשו בית שמאי לאסור. הנה במשנה נאמר שבית שמאי סבורים שההיתר אינו אמור כי אם דווקא ב'מנות', כשכוונתם בהגדרה זו של 'מנות' אינה ידועה לנו לעת עתה. ואילו בית הלל סבורים שההיתר הוא בכל סוגי הבשר: בין שהוא חי ובין שהוא שחוט.

היינו, בית הלל מתירים גם את מה שבית שמאי אוסרים. אולם זה עדיין לא מספיק לנו בכדי לדעת עד כמה בית שמאי אסרו ועד היכן בית הלל התירו: האם בית שמאי התירו דווקא בהמות שחוטות ובאו בית הלל והתירו אף בהמות חיים; או שמא בית שמאי לא התירו אלא מנות בשר מבשולות, ובאו בית הלל והתירו אפילו בהמות חיים ושחוטות.

לפום ריהטא, נראה שנושא הבישול כלל אינו מצוי בנידון זה, ואין המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל אמורה אלא האם צריכים שהבשר יהיה שחוט אם לאו. וראיה מוכחת לדבר, שכן דרך בית הלל בחולקם על בית שמאי, שהם מביאים הן את האופן שבית שמאי אמרו ומוסיפים עליו גם את האופן שהם אמרו. צא ולמד ממה ששנינו (שבת פ"ג מ"א): "בית שמאי אומרים חמין אבל לא תבשיל ובית הלל אומרים חמין ותבשיל", או מה ששנינו (ביצה פ"ב מ"ב): "חל להיות אחר השבת, בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל מלפני השבת ובית הלל אומרים: כלים מלפני השבת ואדם בשבת", וכהנה רבות.

כך שאילו בית שמאי היו מדברים על מנות מבשולות דווקא, היו בית הלל להחזיק אחריהם ולומר: "בין חיים בין שחוטין בין מבשולין", וממה שלא אמרו כך, מוכח שאין בית שמאי סבורים אלא שצריך שהבהמות

(משבצות זהב ס"ק ד): "מיני אוכלים. עיין ט"ז. ומשמע לכאורה בשר חי רשאי. ועיין פרי חדש (אות ד) חיים לא ישלח, הא שחוטין חיים ישלח, כן משמע לכאורה. ובמ"א [ס"ק] יא בשם מהרי"ל דוקא מבושלים המנות, משמע שיהא ראוי להתכבד כפי המקום והזמן, ובחדושינו כתבנו מזה".

והיטב סיכם זאת המשנה ברורה (ס"ק כ): "ובעינן שיהיה מין אוכל המבושל ולא בשר חי, דמשלוח מנות הראוי מיד לאכילה משמע, ויש אומרים, דכיון שהוא שחוט וראוי להתבשל מיד שרי".

נמצאנו למדים שהכל מודים כי בשר שעדיין לא נשחט אינו בכלל 'מנה', ואין אדם יכול לצאת ידי חובת משלוח מנות אם ישלח בהמה או עוף בחיותם. אלא שיש סבורים שדי בכך שהבשר נשחט כדי לצאת בו ידי חובת משלוח מנות, ואין צורך כי הוא גם יהיה מבושל. ואילו המהרי"ל סבור כי חובה שהבשר גם יהיה מבושל.

ראיית המהרי"ל מלשון המשנה

והנה רבינו המהרי"ל הביא ראיה לדבריו: "שכן משמע פרק קמא דביצה דלביית שמאי לא מתקרי מנות בענין אחר". אפס שהמעין היטב במשנה שם יראה כי אין הוכחה זו נהירה כלל ועיקר.

וכך הוא ששנינו שם (ביצה יד ב):

"בית שמאי אומרים: אין משלחין ביום טוב אלא מנות, ובית הלל אומרים: משלחין בהמה חיה ועוף, בין חיים בין שחוטין. משלחין יינות שמנים, וסלתות וקטניות, אבל לא תבואה. ורבי שמעון מתיר בתבואה".

ופירש רש"י:

"אין משלחין - דורון איש לרעהו. אלא מנות - דבר המוכן, ואינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר חתוכות לפני האורחים, וכן דגים. אבל לא את התבואה - שאינה ראויה היום, שאין טוחנים ביום טוב,

ללשון מקרא צריכה עיון, שכן גם אם בלשון המשנה רק בשר מבושל קרוי 'מנות', הרי שמאן יימר שגם בלשון המקרא 'משלוח מנות' כן הוא. אולם ביותר צריך עיון שהרי כאמור לפי פשוטה של משנה אף בית שמאי אינם סוברים ש'מנות' היינו בשר מבושל, ואינם באים אלא למעט בשר חי שאינו מבושל.

ואכן בפרי חדש (סימן תרצה ס"ק ד) מצאתי מפורש להדיא כי מדברי המשנה מבואר שאלכא דבית שמאי אין לשון 'מנות' בא אלא למעט בשר שאינו שחוט:

"חייב לשלוח לחבירו שתי מנות כו'. משמע שצריך דבר מוכן דהיינו בשר ותרנגולים שחוטים, שכן משמעות 'מנות' לשון הכנה. אבל אם שלח לחבירו תרנגולים חיים יראה שלא קיים המצוה, וכדמשמע בסוף פ"ק דביצה דתנן בית שמאי אומרים אין משלחין ביו"ט אלא מנות ובית הלל אומרים כו' עיין שם".

והחרה החזיק אחריו הרב 'בית עובד' (ליוורנו חש"ד. קעו ב) שהביא הן את דברי הפרי חדש והן את דברי המהרי"ל, והכריע כדברי הפרי חדש בטענתו המקבילה עם דבריו האמורים כאן, שהרי כך עולה למעיין בדברי המשנה שם:

"ודבריו קשים אצלו, דאחד הרואה שם בסוף פ"ק דביצה יראה דבין לבית שמאי ובין לבית הלל מנות לא מיתקרו אלא חתיכות בשר או דגים, אלא דלבית הלל משלחין ביו"ט אפילו בהמה חיה ועוף חיים או שחוטים ולבית שמאי דווקא מנות, אבל לכולי עלמא גם בשר ודגים חיים קרויים מנות כל שהם מחותכים, יעוין שם ברש"י. באופן הדעיקר כפרי חדש דבבשר חי וכן דגים יוצא ידי חובת משלוח מנות, אבל בתרנגולים חיים אינו יוצא ידי חובה, דלא מיקרו מנות".

האם יש ראייה מלשון רש"י

שוב ראיתי להרב בעל 'משחא דרבנותא'

יהיו שחוטים, ועל זה באו בית הלל והוסיפו שמותר אף בבהמות חיים. ומחזורתא שמעולם לא סברו בית שמאי צריכים שמנות הבשר יהיו מבושלות.

ואכן כך מפורש להדיא בדברי רבינו המאירי על אתר:

"יש מלאכות אף בעניני אוכל נפש שנאסרה עשייתן מכל וכל, ואמר שאע"פ שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש אין משלחין ביום טוב אלא מנות - ר"ל חתיכות בשר שסתם הכנתן לאכלם ביום, אף על פי שהבשר חי, והוא הדין לפירות וכיוצא בהן, אבל לא בהמה ועופות שמא לא ישחטם זה ביום טוב ונמצא טורח שלא לצורך. ולבית הלל משלחין בהמה חיה ועוף אפילו חיים, וכן יינות שמנים וסלתות, אבל לא תבואה מפני שאין דרך לאכלה ביום טוב ונראית הוצאה לצורך חול, ור' שמעון מתיר כתבואה שהרי אפשר לאוכלה בדייסא ובמכתשת קטנה או ליתנם לבהמתו אם הם שעורים או לאכלם רסיסים אם הם ערשים".

עולה אפוא בידינו כי לפירוש הפשוט במשנה זו, וכפי שמבואר במאירי, כוננת בית שמאי באומרם 'מנות' הוא למעט בשר שאינו חי ולהתיר דווקא בבהמות שחוטים, אולם מעולם לא סברו בית שמאי לומר ש'מנות' היינו בשר מבושל. ומצאתי כי אכן כך כתב בקיצור אמרים בשו"ת 'שבט סופר' (או"ח סי' כג).

אולם לכאורה, מדברי המהרי"ל נראה כי הוא פירש את דברי בית שמאי שכוננתם באומרם 'מנות' הוא דווקא לבשר מבושל, כשולדעתם אין די שהבשר שחוט אלא עליו גם להיות מבושל. ומכך שבית שמאי השתמשו במונח 'מנות' כדי לחדד את היות הבשר מבושל, למד המהרי"ל את חידושו שדין 'משלוח מנות' אמור דווקא בבשר מבושל.

דחיית ראיית המהרי"ל

ומלבד שעצם ההשוואה בין לשון חכמים

להגאון רבי ישכר שלמה טייכטאל, בעל 'משנה שכיר' ורבה של פישטיאן, בהגהותיו 'פעולת שכיר' על ספר 'מעשה רב', שהעלה אסמכתא לדברי המהרי"ל דווקא מסיפא דמתניתין, ועל האמור בספר 'מעשה רב' (אות רמט): "משלוח מנות - תרנגולת מבושלת ודגים מבושלים וכיוצא בזה, דבר המובן לאכול תיכף" הוא מעיר כך:

"וכן משמע לי ממתניתין דביצה, דתנן התם 'בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות ובית הלל אומרים משלחין בהמה' כו', והדר תני 'משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה' כו', ואי כל הני דקחשיב בסיפא הוי בכלל מנות דבית שמאי, ודאי קשה פשיטא מאי קמ"ל, דהא אפילו בהמה חיה ועוף חיינ דלא הוי בכלל מנות משלחין לבית הלל, ופשיטא הני דהוי בכלל מנות. ואי משום איידי דבעי למיתני סיפא 'אבל לא תבואה' קחשיב להו הוי סגי בסלתות וקטניות לחודייהו ולמה ליה למיתני יינות ושמנים. אלא ודאי כל הני דחשיב לא הויין בכלל מנות דבית שמאי וקמ"ל דאפילו הכי משלחין אליבא דבית הלל, אלמא דיינות ושמנים אינם בכלל מנות, ומשמע גם כן דסלתות וקטניות אינם בכלל מנות דלא מקרי מנות אלא דברים מבושלין הראויין לאכילה תיכף כמו שכתב המגן אברהם שם... וצ"ע."

ותורף ראייתו הוא מסיפא דמתניתין שנאמר שם שמשלחים סלתות וקטניות, ואם נאמר שלבית שמאי הדין הוא שמשלחים גם בשר שאינו מבושל; ופשוט שלשיטתם הוא הדין שמשלחים גם סלתות וקטניות, הרי שכל שכן לפי בית הלל הסוברים ששולחים אפילו בהמה חיה שבוודאי הם סוברים שמשלחים סלתות וקטניות, ואם כן קשה, לשם מה היה על בית הלל לומר דין זה של שילוח סלתות וקטניות כשהוא דין הברור מאליו. אלא ודאי מוכח מכאן שלבית שמאי אין שולחים אלא דבר מבושל, ולכן לשיטת בית שמאי אין סלתות וקטניות מצויים בכלל 'מנות', והוצרכו

(ליוורנו תקס"ו. או"ח סי' תרצה ס"ק ד) שהביא כי לכאורה כוונת המהרי"ל היא להוכיח מדברי רש"י, שכתב שם: "אלא מנות - דבר המוכן, ואינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר חתוכות לפני האורחים" - "ומשמע ליה שאין דרך להניח לפני האורחים בשר חי או דג חי". אולם תיכף ממשיך בעל 'משפחא דרבנותא' וכותב שלדעתו אין מכאן כל ראיה, ואין כוונת רש"י אלא לאפוקי מחוסרים שחיטה או עוף שצריכים למרוט נצתו, וכל שהוא בשר חתוך הרי הוא מוכן ומזומן, ועוד האריך בזה.

ועיין לו שם שהוכיח כי בוודאי לשון חכמים 'מנה' מוסב גם על בשר שאינו מבושל:

"דלשון מנות יאמר גם על הבשר החי, כמו ששינו בדף כח 'שוקלין מנה כנגד מנה ביום טוב'... הרי לך דמנה נפל על הבשר החי, שאין דרך המוכר למכור אלא הבשר החי, וכך הוא מסתמא. וכן אמרו בריש פ"ב דביצה 'כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב', ואם היה יום טוב חמישי ושישי יבשל מיום רביעי לשבת? אלא ודאי שמנה נופל גם על הבשר החי."

וראה זה פלא אשר ראיתי להפרי מגדים בספרו 'ראש יוסף' (ביצה שם) שכתב כי מדברי רש"י מוכח כהפרי חדש ולא כהמהרי"ל! ואילו מדברי הר"ן שכתב כעין דברי רש"י משמע כהמהרי"ל, והוא דבר חדש. עוד הביא הפרי מגדים שם, שמדברי הירושלמי (ביצה פ"א הי"א) דשקיל וטרי: "וקשיא על דבית שמאי ירך גדולה מותר לשלחה, גדי קטן אסור לשלחו", מוכח להדיא כי היתר בית שמאי הוא אפילו בבשר חי שאינו מבושל, והוא כדברי המאירי שהבאנו וכפשטות לשון המשנה.

ראיה מסיפא דמתניתין

ואם מרישא דמתניתין ראינו כי לכאורה אין כל הוכחה לדברי המהרי"ל, הרי שמצאתי

שולחים סלתות וקטניות; אלא שאת הסיפא כלל לא אמרו בית הלל והוא דין בפני עצמו.

ואכן מצאתי בספר 'ערוך השולחן' שכתב להדיא כי הדינים שברישא ובסיפא אינם קשורים זה לזה (או"ח סי' תקטז ס"א):

"כלומר, דבתרתי פליגי: חדא, דאפילו דבר שאינו מוכן עדיין כמו בעלי חיים שעדיין צריך לשוחטן מותר, כיון שיכול לשוחטן... והשנית, שאפילו וודאי לא יאכלם כולם היום או לא ישתם שהם על ימים רבים, כמו יינות שמנים וסלתות, דמשמע שהם בריבוי, מכל מקום כיון שיאכל מהם ביום טוב או ישתה מהם מותר, ולכן חלקם בשתי בבות, אבל לא תבואה מפני שאסור לטחון ביום טוב ואינם ראויים ליום טוב".

ובדבריו מבואר עוד יותר, שאכן חידוש מיוחד יש בקטניות וסלתות, אותו לא שמענו ברישא דמתניתין. והוא שמותר לשלוח אפילו כמות מרובה, כשברור שלא יאכלנה כולה ביום טוב. וברור שלפי זה אין כל מקום לראית ה'פעולת שכיר', כיון שהמשנה בסיפא באה לחדש שהגם שיש בזה שני חסרונות: הן שהם דברים שאינם מבושלים והן שהם כמות מרובה, אפילו הכי מותר לשלחם ביו"ט.

והנה ראוי ליתן אל לב שדברי הפעולת שכיר אינם אמורים רק כלפי סלתות וקטניות כי אם גם כלפי יינות ושמנים, שכל אלו גם יחד מוזכרים בסיפא דמתניתין, וככל שנאמר כחידושו של ה'פעולת שכיר' ש'מנות' של בית שמאי בא למעט סלתות וקטניות, הרי שבאותה מידה ממש עלינו לומר שזה גם בא למעט יינות ושמנים, ונמצא שהפוסקים הסוברים שיינות הם בכלל 'מנות', וכן עמא דבר, על כרחם עליהם לסבור שאף סלתות וקטניות וכל דבר שאינו מבושל הוא בכלל 'מנות', וזה דבר רחוק כמובן.

אולם האמת תאמר כי יש מרבתינו הראשונים שנראה בהם להדיא שלא כדברינו עד כה ולדעתם דין שילוח הסלתות והקטניות

בית הלל לבוא ולהשמיענו שלפי דעתם משלחים סלתות וקטניות.

דחיית הראיה בכמה אנפי

והנה בראיה זו של בעל 'פעולת שכיר' יש לדון טובא בעומק הסוגיא שם, ולא נבוא כאן אלא להעיר בקצירת האומר, שלכאורה גם אם נאמר כדברי ה'פעולת שכיר' שלבית שמאי אין סלתות וקטניות בכלל 'מנות' עדיין לא הונח לנו פירוש המשנה, שהרי אם לבית הלל שולחים אפילו בהמה או עוף בחיותם, כל שכן ששולחים סלתות וקטניות, ולשם מה היה עליהם לפרט כרוכלא אף את מינים אלו. כך שבלי כל קשר לדעת בית שמאי, עדיין הקושיה במקומה עומדת על עצם דברי בית הלל.

אולם לכך תידוק תחזי שאין כל מקום לקושיה שכזאת, כיון שלפי פשטות דברי המשנה אין כל קשר בין רישא דמתניתין כאן לסיפיה. ובעוד שהרישא היא מחלוקת בית שמאי ובית הלל, הרי שהסיפא על שילוח הסלתות והקטניות היא דין הבא בפני עצמו. ראיה לדבר, שאם לא כן – מפני מה בית הלל לא המשיכו וכללו את דבריהם בחדא מחתא, אלא הפרידו בין הדבקים ופתחו ואמרו 'משלחין'. אלא ודאי שדין זה אינו קשור למחלוקת בית שמאי ובית הלל, וקאי באנפי נפשיה.

וכך כתב להדיא הגאון רבי חיד"א בספרו 'ברכי יוסף' (או"ח סי' תקטז, בשו"ר ברכה שם):

"דנראה דחלוקה זו אינה מדברי בית הלל, אלא סתמא דמתניתין הוא, דתנן משלחים יינות שמנים וכו' והוא חלוקה אחרת, וקודם לזה נשלמו דברי בית הלל".

ומשכך וודאי שאין לדון מההקבלה של הסיפא לרישא כדי להוכיח כלפי מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, כי לעולם ייתכן שבית שמאי מודים שאף סלתות וקטניות בכלל 'מנות', ואכן פשיטא שלבית הלל

בעל 'חות יאיר' בקונטרס 'קיצור הלכות' שבתוך ספר 'מקור חיים' מסכים עם עצם העניין שראוי להדר כמצוה מן המובחר לשלוח דווקא בשר ודגים מבושלים, והוא מביא על כך מעשה רב מאביו, הגאון רבי משה שמשון בכרך רבה של פראג; ומחמיו, הגאון רבי משולם אליעזר זיסמן ברילין רבה של פולדא, שהיו נוגים לשלוח כן אל שכן שהתגורר בסמיכות אליהם. אולם כלפי עיקר הדין הוא מעיר שמדברי הפסוק משמע להיפך:

"במהרי"ל דווקא מבושלין, ומכל מקום מצינו חזה במילואים ושלמים שנקרא מנה. מצוה מן המובחר לשלוח בשר ודגים מבושלים, וכן נהג אדוני אבי וחמי הגאון ז"ל בשכן אחד שאצלם."

וכך גם העיר הנצי"ב מוולאזין בספרו 'העמק שאלה':

"והמגן אברהם בשם מהרי"ל הוסיף, שיהיו דוקא מבושלים... מיהו מקרא מלא הוא 'והיה לך למנה' ומשה לא לקח החזה מבושלת אלא חיה".

וכיוצא בזה גם הקשה הגאון רבי יעקב פרגר בספרו שו"ת 'שאלת יעקב' (ח"א), וייצען תרס"ו, סי' סא אות א)

"ואפילו מי שיחלוק בזה ויאמר דמשלוח מנות גם בשר שאינו מבושל בכלל כמשמעות קרא דשמות 'והיה לך למנה' גבי משה רבינו ע"ה, דשם באינו מבושל".

יצוין כי בעל 'משחא דרבותא', שהבאנו את דבריו לעיל, מתחבט אף הוא ככסיס קושיה זו, אלא שמשום מה הוא אינו מקשה מפסוק זה שהבאנו עתה, וכפי שהקשו כל האחרונים, כי אם מפסוק מאוחר יותר בסדר המקראות, בו נאמר (ויקרא ז לג): "המקריב את דם השלמים ואת החלב מפני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה". והוא מוכיח כי מפורש לנו בזה ששוק הימין, למרות שהוא עדיין בשר חי שאינו מבושל, נחשב כאן למנה.

הוא המשך דברי בית הלל, ויש שמחמת כך אכן אינם גורסים שוב 'משלחין'. אך גם לשיטתם עדיין ייתכן שאין כל ראייה, כיון שניתן לומר שבית הלל ביקשו להשמיענו בזאת עניין כמות מרובה, כדברי הערוך השולחן ולכן הוא שאמרו שגם סלתות וקטניות בכלל ההיתר.

עוד היה נראה לחדש רבותא נוספת בסלתות וקטניות, שלא תאמר שהתירו דווקא בבשר לפי שאין שמחה אלא בבשר, וקמ"ל שהתירו אף בשאר דברים שאינם מבושלים, כגון סלתות וקטניות, ועדיין צריך עיון.

שוב ראיתי להגאון המהריק"ש בספרו 'תולדות יעקב' (ביצה שם) שאף הוא ירד לבאר בפרוטרוט את הטעם לכך שטרחו בית הלל ופירטו את כל אותם המינים, ואף לפי דבריו נמצאנו למדים שאין הכרח לומר כראיית הפעולת שכיר שמדברי בית הלל אנו למדים שלדעת בית שמאי אין סלתות וקטניות בכלל 'מנות'.

* * *

לישנא דקרא

אם עד כה עסקנו כלפי לשון חכמים מול לשון המקרא, הרי שמצאנו לכמה מגדולי האחרונים שהביאו קושיה אלימתא על דברי המהרי"ל מפסוק מפורש בו נראה כבירור שאף בשר שאינו מבושל נקרא מנה, כי הנה מקרא ערוך הוא לפנינו בקרבנות ימי המילואים (שמות כט כו): "וּלְקַחְתָּ אֶת הַחֹזֶה מֵאֵיל הַמִּלּוֹאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהִנַּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפֵה לְפָנַי ה' וְהָיָה לְךָ לְמִנְחָה". התורה מגדירה כאן להדיא את 'החזה מיל המילואים' כ'מנה' הגם שהחזה לא היה מבושל וראוי לאכילה, כי אם בשר חי שאינו מבושל. ואם בכל זאת קראתו התורה 'מנה', הרי שמהיכי תיתי שלא נאמר שהוא הדין גבי 'ומשלוח מנות איש לרעהו' (אסתר ט יט) שאף בשר חי שאינו מבושל ייחשב למנה וייצאו בו ידי חובה.

ומתוקן, כך שאם אומרים 'משלוח מנות' – פירושו: משלוח של דברים מוכנים ומתוקנים, ואיזהו דבר מוכן ומתוקן – הוי אומר זה דבר מבושל המוכן תיכף לאכילה, ומשכך הוציא המהרי"ל את חוות דעתו כי משלוח מנות צריך להיות בדברים מבושלים המוכנים לאכילה.

אולם ברור שבד בבד יכולה המילה 'מנה' לשמש דברים אחרים שהוכנו והותקנו, גם אם הם לא בושלו, וככל שנעשה בדבר תיקון והכנה, והדבר התקדם ממצבו הקודם, הרי שמתאים לומר בו שהוא 'מנה'.

ואם כן, כשהתורה מדברת על החזה של קרבנות ימי המילואים שמחויב בתנופה, הרי שכל עוד שהחזה עוד לא הונף – הרי הוא עדיין לא מוכן ומזומן ואי אפשר לומר בו שהוא 'מנה', ורק לאחר התנופה נהיה החזה למנה. וכיוצא בזה בפסוק שהביא בעל 'משחא דרבותא', שאף שם שוק הימין חסר את ההכנה של הקרבת דם השלמים והחלב, ורק לאחר שהוא מקריב – לו תהיה שוק הימין למנה.

ונמצא שיש לחלק שפיר בין הדבקים, כיון שבכל איזכור עניין 'מנה' יש לדון בו לגופו של עניין ולפרש בו את עניין ההכנה והתיקון כראוי לו: אצל 'משלוח מנות' מסתבר לומר שהמאכלים צריכים להיות מוכנים ומתוקנים כדבעי, ולכן סבר המהרי"ל שעל המאכלים להיות מבושלים (והחולקים עליו סברו שאין צורך עד כדי כך, ודי בבשר שחוט אף שאינו מבושל, ואף הם מודים שבהמה או עוף בחיותם, שלא נעשה בהם כל תיקון והכנה, אינם בכלל מנות).

אולם אצל קרבנות שהתורה מפרטת להדיא את הפעולות שחייבות להעשות בהם, הרי שאין צורך ביותר מאשר עשיית פעולות אלו והם ההכנה והתיקון לכך שהבשר יחשב כ'מנה'.

כך שבסיכום דברי כל האחרונים נמצאת הקושיה מבוססת על שני פסוקים מפורשים המורים שאף בשר שאינו מבושל נחשב למנה, ואם כן, תמוהים דברי המהרי"ל, מדוע שלא נאמר שניתן לקיים מצות 'משלוח מנות' גם בבשר חי שאינו מבושל.

למנה – לשון עתיד

והנראה לענ"ד לחלק בין הדבקים בהבדל פשוט ביותר הבנוי על דיוק הלשון שבפסוקים: יש להבחין כי אצל מצות 'משלוח מנות' נאמר בפסוק 'מנות' – לשון הווה. ולעומת זאת, אצל שני הפסוקים האמורים אצל קרבנות לא נאמר אלא 'למנה' – שהוא לשון עתיד, שהבשר יהיה לו למנה.

ומשכך יש לומר כי בוודאי אין לשון 'מנה' אמור אלא בדבר מבושל המוכן ומתוקן לסעודה, ולפיכך אין יוצאים ידי חובת 'משלוח מנות' אלא במנות מבושלים המתוקנים לאכילה, שהרי הפסוק מגדיר להדיא שהמשלוח עליו להעשות ב'מנות' הראויות לאכילה מיידית.

אולם אצל הקרבנות בהם נאמר הלשון המורה על העתיד: 'למנה', הרי שאין הכוונה שתיכף בזמן הזכייה בבשר הקרבנות הרי זה כבר 'מנה' הראויה לאכילה על אתר, אלא שבשר זה עתיד להיות לו 'למנה', ואכן חיוב מוטל על הזוכה בבשר הקרבנות לבשלו ולהכינו לאכילה, לבל יוותר ויפסל. כך שבוודאי שהפסוק מדבר על בשר חי שאינו מבושל, אלא שהפסוק אומר שהזוכה בבשר לו תהיה למנה – שכן חייב הוא לבשלו ולאכלו.

מנה – דבר מוכן ומתוקן

עוד יראה לומר ביישוב קושיה זו כשנקדים ונגדיר היטב את כוונת מהרי"ל: 'מנה' היא אינה מילה נרדפת לדבר מבושל! אין הכוונה של 'מנה' אלא דבר המוכן

הבעלות על בשר הקדשים

ומצאתי כעין דברינו אלו אצל הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק בספרו 'משך חכמה' (שמות כט כו):

"והנפת אותו תנופה וכו' והיה לך למנה. הנה 'מנה' יקרא דבר המתוקן כל צרכו. כן במשלוח מנות צריך להיות מבושלין כל צרכן. לכן כאן שהסומכין היו אהרן ובניו, הם היו בעלים מהקרבת, וזכו בהקרבתות מחיים. אבל משה לא סמך, 'שאיין סמיכה אלא בבעלים' (מנחות מב א), והוא לא זכה בהקרבת מחיים, רק כשנזרק ונקטר האימורים היה 'מנה' כל צרכו. לכן כתוב 'והיה לך למנה', שאימתי יהיה לך, כשהוא מתוקן ומותר לאכילה. ומשולחן גבוה זכית בהחזה, דהיה צריך להיות נקרב כמו שוק לגבוה, לכן הניף אותו משה, שאז היה הוא הבעלים בהחזה ודו"ק. ובמשנה פרק קמא דביצה: אין משלחין אלא מנות וכו'".

עינינו הרואות כי לא זו בלבד שהמשך חכמה לא ראה סתירה בין פסוק זה לדין שבמשלוח מנות יש על המנות להיות מבושלים, כפי שהעירו האחרונים שהבאנו לעיל, אלא אדרבה, ה'משך חכמה' אף סבר כי שני הפסוקים עולים בקנה אחד. וזאת בכוח אותה הסברא שהבאנו, שאין ענין 'מנה' אלא דבר המתוקן כל צרכו, ובכל מקום הוא נידון לפי עניינו מה היה עליו לתקן.

אלא שיש להבחין בחילוק שבין דברינו האימורים לדברי המשך חכמה, שלדברינו עניין ההכנה האמור הוא בכך שמשלימים ועושים את הפעולות שהתורה ציוותה להקדים ולעשות, וכשהפעולות נעשו הרי שבשר הקדשים נהיה 'מנה' – דבר מוכן ומתוקן. אולם ה'משך חכמה' נטה לומר שעניין ההכנה והתיקון שהיה בקרבנות ימי המילואים היה בכך שהבשר נכנס לבעלותו של משה רבינו, ופשיטא שכיוצא בדבר יסביר המשך חכמה גם כלפי הפסוק שהביא בעל 'משחא דרבותא', שעל ידי שהכהן מקריב את

דם השלמים והחלב, הרי הוא זוכה בשוק הימין שתהיה שלו.

'מנה אחת אפים'

ראיה נוספת הביא בעל 'שאלת יעקב' לכך ש'מנה' בלשון המקרא הוא גם בבשר שאינו מבושל. וכך כתב:

"וגם בחנה שנתן להם אלקנה מנות, מסתמא באינו מבושל מיירי, דדרך הנשים לבשל, ולא יתכן דהוא יתן לבשלם ואחר כך יתן לנשיו".

כוונתו של בעל 'שאלת יעקב' היא לאמור בפסוקים אלו (שמואל א' א 2):

"וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַרְמְתִים צוּפִים מֵהַר אֶפְרַיִם וַשְּׁמוֹ אֱלֶקְנָה... וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חָנָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיית פְּנֵנָה וַיְהִי לַפְּנֵנָה יְלָדִים וַיִּלְחָנָה אֵין יְלָדִים. וְעַלָּה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִיָּמִים יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וְלַזְבֹּחַ לַה' צִבְאוֹת בְּשֵׁלָה... וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֱלֶקְנָה וַנִּתֵּן לַפְּנֵנָה אֲשֶׁתוֹ וְלִכָּל בְּנֵיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מְנוֹת. וַיִּלְחָנָה יִתְּן מְנָה אַחַת אֶפְסִים כִּי אֵת חָנָה אָהַב וְה' סָגַר רַחֲמָהּ. וַיִּכְעַסְתָּהּ צָרְתָּהּ גַם פֶּעַס בַּעֲבוּר הַרְעָמָה כִּי סָגַר ה' בְּעַד רַחֲמָהּ. וְכֵן יַעֲשֶׂה שְׁנֵה בְשֵׁנָה מְדִי עֲלֹתָה בְּבֵית ה' כֵּן תִּכְעַסְנָה וַתִּכְפֶּה וְלֹא תֵאָכַל".

מניח בעל 'שאלת יעקב' השערה אותה הוא מבסס על כך ש'דרך הנשים לבשל', ומכך הוא קובע כי מן הסתם הבשר שנתן אלקנה לחנה היה בשר שאינו מבושל, והוא הקרוי 'מנה'. ולדבריו 'לא יתכן' לומר שמקודם אלקנה נתן לבשל את הבשר ורק אחרי זה חילק את הבשר לנשיו, אלא ודאי שהיה זה בשר לא מבושל.

וסהדי במרומים שלא הצלחתי לירד לתחילת דעתו, כיצד קבע מסמרות שהיה זה בשר שאינו מבושל בעוד שמסתבר לומר להיפך מהקצה אל הקצה. הלוא כל המעיין בלשון המקרא ובתיאור המאורע יבין תיכף שהמנות שחילק אלקנה היו מנות בשר מבושלות, וכמוכח מכך שהפסוק ממשיך

שהיה לו להניח עירובי תבשילין ולא הניח - פושע הוא."

ודברי רב חסדא ברור מללו כי משלוח המנות נעשה אל כל אלו שלא הניחו עירוב תבשילין ונאסר עליהם לבשל, ואם כן פשיטא שהמנות ששלחו להם היו דברים מבושלים, שהרי אינם יכולים לבשל דברים שלא נתבשלו.

וכך כתב בשו"ת 'שבט סופר' (שם):

"מקרא ד'שלחו מנות לאין נכון לו', דאמרו בריש פרק שני דביצה דהיינו למי שלא הניח עירוב תבשילין בשלוח מנות, אם כן משמע דמנות מבושלות היא - דהא לא הניח עירוב תבשילין ולא יכול לבשל בעצמו. וראיתי אחר כך ב'טורי אבן' שהביא האי קרא ב'אבני מילואים' שלו. מכל מצינו דמנות מיקרי נמי בחי, אם כן יצא אף באינו מבושלו."

ומה שציין בסוף דבריו, הרי שדברים אלו מצויים בספר 'טורי אבן', בחלק 'אבני שוהם' (כצ"ל. מגילה ז א):

"דמצות משלוח מנות ליתא אלא במידי דמיכל ומשתי דוקא, וכמו שכתבו המפרשים. וכמו 'ושלחו מנות לאין נכון' בספר עזרא, דדרשינן בפרק ב' דביצה, דמי שלא הניח עירובי תבשילין, וקאמר להם דישלחו לו מידי דמיכל, שיהיה לו מה למיכל ביום טוב."

וראיתי להגאון רבי מאיר אריק, בספרו 'טל תורה' (ביצה שם), אשר תחילה לכל העיר דפעמים יש בשר חי הראוי לאכילה, אולם הסכים, מכוח הוכחה זו, דמה שאינו ראוי לאכילה מיידית אינו בכלל 'מנה':

"וגם י"ל דעוף רכיך וחזי לאומצא גם חי, אבל במידי דלא חשיב לאכילה כלל שהוא חי אינו בכלל מנות, וראיה מדלקמן 'מאי לאין נכון לו' - למי שלא הניח עירוב תבשילין, ועל כרחי הכוונה משום שאסור לו לאפות ולבשל, על כן

ומתאר שחנה מיאנה לאכול את הבשר, ונראה ברור שהבשר היה כבר מוכן לאכילה, כשמאיך אין כל מניעה לומר שהנשים כבר בשלו את הבשר קודם לכן, אולם התיאור של 'מנה' בוודאי עולה על השלב בו הבשר כבר היה מבושל.

צא ולמד גם מהלשון האמור במעשה של שמואל ושאל המלך (שם ט כב-כד):

"וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת שְׁאוּל וְאֵת נְעִרוֹ וַיְבִיאֵם לְשִׁפְתָהּ וַיִּתֵּן לָהֶם מְקוֹם בְּרֹאשׁ הַקְּרוּאִים וְהָמָּה פְּשָׁלִישִׁים אִישׁ. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל לְטֹבַח תְּנֶה אֶת הַמְּנָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְךָ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ שִׁים אֹתָהּ עִמָּךְ. וַיִּרֶם הַטֹּבַח אֶת הַשּׁוֹק וְהֶעֱלִיָּהּ וַיִּשֶׂם לְפָנָי שְׁאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֶר שִׁים לְפָנַי אֲכַל כִּי לְמוֹעֵד שְׁמוֹר לְךָ לֵאמֹר הָעַם קָרָאתִי וַיֹּאכַל שְׁאוּל עִם שְׁמוּאֵל בַּיּוֹם הַהוּא."

ונראה להדיא כי 'המנה' הייתה בשר המוכן לאכילה, כנראה מדברי הטבח שאמר להם כי יאכלו את הבשר ומכך שאכן שאל ושמואל תיכף אכלו מהבשר. כך שאם באנו להוכיח מפסוק זה, הרי שאדרבה מוכח כהמהרי"ל ש'מנה' היינו בשר מבושל.

'מנות לאין נכון לו'

גם דברי הפסוק בספר נחמיה (ח י'): "וַיֹּאמֶר לָהֶם לָכוּ אֲכַלוּ מִשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מִמַּתְקִים וְשִׁלְחוּ מְנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ וְאֵל תִּעֲצְבוּ כִּי חֲדוֹת ה' הִיא מְעֻזָּכֶם" משמשים כראיה בהקשר לדברי המהרי"ל, אלא שיש שהוכיחו מזה לחד גיסא ויש שהוכיחו מזה לאידך גיסא.

כמה מגדולי האחרונים בקשו להוכיח מפסוק זה כדברי המהרי"ל שאין הכוונה 'מנות' אלא דווקא לבשר מבושל, שהרי כך שנינו במסכת ביצה (טו ב):

"מאי לאין נכון לו. אמר רב חסדא: למי שלא הניח עירובי תבשילין. איכא דאמרי: מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין, אבל מי

לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו וכו'. והנה מלת 'מנות' פרושו: דבר המוכן ומבושל וראוי לאכול כמו שהוא, כמו שכתב מהרי"ל, הובא במגן אברהם לפסק הלכה, וכן באליה רבה (סי' הנ"ל) אשר זה לשונו: 'וכתב מהרי"ל לא מקרי מנות אלא מבושלים הראויים לאכילה', ע"כ.

ובזה פליגי: בית שמאי סברי קרא כפשוטו, שלא התיר הכתוב לשלח אלא מנות דהיינו מבושלין כמו שאמר 'ושלחו מנות לאין נכון לו', הא חיינן ושחוטין לא, ובית הלל סברי כמדברשו 'מאי לאין נכון לו, אמר רב חסדא, למי שלא הניח ערובי תבשילין'. ובלי ספק שכונת המקשה להקשות על יתור לשון 'לאין נכון לו', הוה ליה למכתב 'ושלחו מנות לאין לו' ומלת 'נכון' מיותר הוא. לכך דייק רב חסדא 'למי שלא הניח ערובי תבשילין', פירוש, שאין כונת המקרא להזהיר לשלוח למי שאין לו אלא למי שיש לו אבל לא הניח ערובי תבשילין ושוב אינו רשאי לשחוט ולבשל ולהכין, על זה צוה נחמיה 'ושלחו מנות', פירוש, דבר מוכן ומבושל לאין נכון לו - למי שאינו רשאי להכין אף שיש לו הרבה, ואם כן אפוא מדרש הכתוב ממילא משמע דדוקא למי שאינו רשאי להכין הצריכו הכתוב לשלוח לו מנות דוקא פירוש דבר המבושל ומוכן לאכול מיד, דאם ישלח חיינן או שחוטין לא אהני ליה ולא מידי, אבל למי שנכון לו דהיינו שהניח ערובי תבשילין ורשאי הוא להכין, לו מותר אתה לשלח לו אף חיינן ושחוטין".

ומצאתי להגאון רבי עובדיה יוסף בשו"ת 'ביע אומר' (ח"ט, או"ח, סי' עג) שאף הוא דן בדברי הגאון רבי ברוך פרנקל, אם כי הראה מקום להגהותיו בשו"ע, ויעוין שם עוד מה שכתב בזה.

עוד אמרתי להעיר, שבהתאם לדברינו האמורים לעיל שכל היכא שנאמר 'מנות' יש לדון בו כלפי המקום בו הוא נכתב ונאמר, הרי

צריכין לשלוח לו מנות, ואם כן על כרחך דסתם מנות היינו מבושלין, דאם לא כן מה יועילו בשליחותן, הא אסור לו לבשל, ומוכרח כמהרי"ל ומגן אברהם".

אולם מעניין למצוא שהיו שפירשו את פסוק זה להיפך ולדעתם 'מנות' היינו דבר שאינו מבושל, וכך הוא שכתב הגאון רבי ברוך פרנקל בספרו 'עטרת חכמים' (תחילת החידושים על מסכת ראש השנה):

"שוב ראיתי בלבוש (סי' תקכז ס"ז) שכתב בזה"ל: מצוה על כל אחד ואחד כו' ומצוה גם כן על כל גדול הדור כשיערב לעצמו שיערב על כל בני עירו שאם באולי יהיה אחד מבני עירו טרוד ולא יערב מחמת שאין לו פנאי או ישכח ולא יערב או נאנס או שהניח עירוב ונאבד - שיצא בערובו, ואסמכוהו אקרא דכתיב 'ושלחו מנות לאין נכון לו' מאי לאין נכון לו למי שלא היה יכול להניח עירובי תבשילין, כלומר שהיה טרוד או נאנס או שכח, אז יוצא בערובו של גדול הדור כו' עכ"ל. נראה שהיה מפרש דמנות היינו חתיכות בשר ודגים חיים, והמקבלו יהיה בידו לבשלם בעצמו כיון שנאנס או שכח מלהניח עירוב תבשילין, ויכול לסמוך על עירוב תבשילין של גדול הדור, אבל למי שפשע במניעות עשיות עירוב תבשילין, שהיה אסור לו לבשל בעצמו, לא היה אפשר לשלוח דברים חיים".

ופרפרת נאה בעניין זה, ראיתי מביאים בשם הגאון רבי זלמן מוולאזין, אשר כד הוי טליא, בהיותו ילד קטן, פיו פתח בחכמה לפרש מקרא זה כלפי נידון דידן. וכך העתיק את השמועה 'רבי שמעון הלוי מורה צדק בוולנא' בכתבים אותם מסר לעורך ספר תולדותיו 'תולדות אדם' (פרק ד):

'בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות, ובית הלל אומרים משלחין בין חיינן בין שחוטין' (ביצה יד ב). וְהַצְדִּיק [רבי זלמן מוולאזין] בהיותו עלם רך אמר: פלוגתיהו נסמכת על המקרא 'ויאמר להם

אצל אלקנה מצאתי להמצודת ציון שפירש על אתר: "מנות - ענין מתנה וחלק, כמו (ויקרא ח כט) (ויקח משה את החזה ויניפהו תנופה לפני ה' מאיל המלאים) למשה היה למנה".

וראה דבר חידוש, שמשורש זה גם בא שמו לחם אבירים 'מן', כמו שנאמר (שמות טז לא): "ויקראו בית ישראל את שמו מן", וכתב רבינו האברבנאל: "ומאותה הבחינה קראו את שמו עתה 'מן', שר"ל חלק מלשון ה' מנת חלקי וכוסי, למשה היה למנה, מגזרת מנה וחלק, כי הנה חלק כחלק היו אוכלים מהמן כל העם מקצה".

הוי אומר: הפירוש המילולי של המילה 'מנה' היינו חלק. ולכן כשנותנים 'מנה' פירושו שנותנים חלק מתוך דבר שלם וכולל. כך שברור שלפי פשוטו של מקרא, כל אותם המקומות בהם נאמר מנה היינו חלק מתוך הדבר השלם, וזאת מבלי להכנס לחילוקים על טיבם של אותם מנות מתוך הדבר השלם, האם הם מבושלים או לא או כל חילוק אחר. כך שתיאורטית גם בהמה בחיותה יכולה להקרא 'מנה', בהיותה חלק מעדר בהמות, וכן הלאה. ותן לחכם ויחכם עוד.

שייתכן שדווקא כאן נחשב 'מנות' לדבר המבושל לגמרי, שהרי הפסוק תיכף מדגיש ואומר 'לאין נכון לו', כלומר, למי שאין בידו אוכל מוכן, כך שה'מנה' כלפי מי שאין נכון לו היא דווקא אוכל מבושל.

'מנת חלקי'

לסיום, על עצם העניין לפיו 'מנה' משמעותו דבר מוכן ומתוקן, יש ברצוני להעיר כי לפי פשוטו לא באה תיבה זו אלא לבטא נתינה של חלק מסוים מהכמות הכוללת, ואין במטבע לשון זו כל התייחסות לטיבו של אותו חלק, אם הוא חי או מבושל וכן כל חילוקים אחרים כיוצא בזה.

ויסוד זה מצאנוהו בפירושי המקראות טובא. כך נאמר (תהלים יא ו): "יְמַטֵּר עַל יְשָׁעִים פָּחִים אֶשׁ וְגִפְרִית וְרוּחַ זִלְעָפוֹת מִנֶּתְ כּוֹסֶם" ופירושו המפרשים על אתר ש'מנת' היינו 'חלקם'. וכיוצא בזה בהא דכתיב (שם טז ה): "ה' מִנֶּת חֲלָקֵי וְכוֹסֵי אֶתָּה תּוֹמֵיךָ גּוֹרְלֵי", שאף שם פירושו כך, שה' היא חלקנו.

וכך מפורש ראיתי בדברי האבן עזרא על הפסוק שהביאו האחרונים לעיל 'לך למנה', וכך כתב: "למנה - חלק, כמו מנה אחת", וכן

איתא בגמרא כל האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה בתשיעי ועשירי, בהראות הבטחון שהוא בטוח בהקב"ה בודאי יכפר לו עוונותיו למחר, לכך הוי כעינוי, והתענית לבד לא הוי כעינוי כל כך, ומכח שאוכל מראה האמונה שהוא מאמין בהקב"ה.
(נופת צופים)